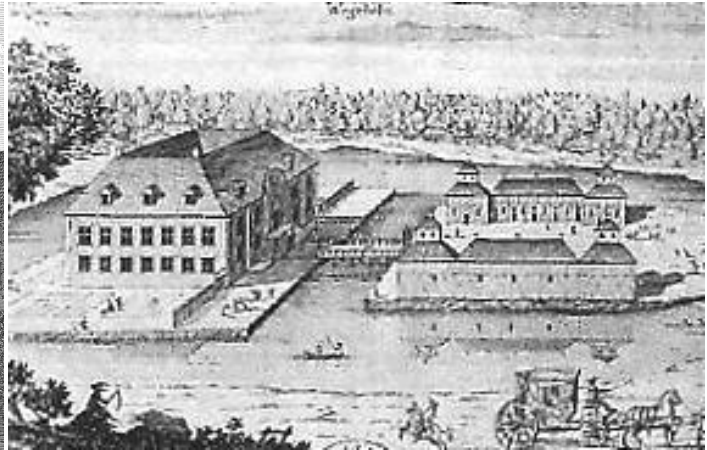
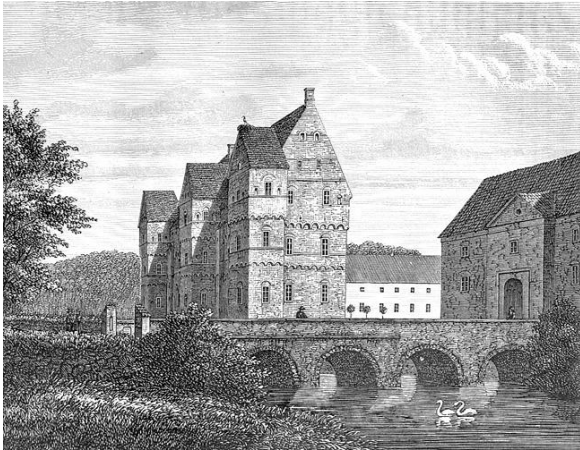

Selvejerbønder og klosterbønder i Klim sogn under landsdommernes styre

Gårdene i Klim sogn kan følges tilbage til begyndelsen af 1600-tallet ved hjælp af blandt andet panteregistre, skøde og panteprotokoller, fæsteprotokoller, matrikler samt lénssjordebøger og skattemandtal. Ejendomsforholdene udviser dengang et meget broget billede med mange fjerntliggende godser som ejere af gårde i Klim. I 1632 var to gårde i Klim således under henholdsvis godset Vegeholm i Skåne og godset Borreby på Sjælland.

Borreby på Sjælland, som ejede Højbjerggård og til højre Vegeholm i Skåne, der ejede Kobaksgården i Klim i 1632.

Der findes også ældre kilder – f. eks. er præsteindberetningen fra 1568 meget detaljeret både med hensyn til brugere og ejere. Af denne fremgår det, at der dengang var i alt 37 gårde og bol: Foruden præstegården hørte 9 under Ålborghus lén, 5 var krongods fra det tidligere Ø-kloster (det senere Oxholm), 21 var delt mellem 6 adelige ejere, der alle var arvinger efter Anne Mouridsdatter Gyldenstjerne til Ågård (død 1545) og endelig hørte en gård under Asdal i Vendsyssel.

Højbjerggård og Kobaksgården på Kobakken o.1910-15. Begge gårde lå i 1800-tallet i Klim by og er nu nedlagte.

De 9 gårde under Ålborghus havde tidligere været i selveje, men har mistet dette efter det nordjyske bondeoprør ledet af Skipper Clement i 1533. Ø-klosters gods havde kronen inddraget efter reformationen i 1536 og de 21 gårde som stammede fra Ågård genfinder man i en jordebog over Anne Mouridsdatters gods fra begyndelsen af 1500-tallet og i et tingsvidne fra 1483, da Mourids Nielsen Gyldenstjerne på Hannæs ting fik 24 dannemænds vidne på at en række gårde var hans "rette arvegods og havde været i hans faders og forældres værge og i hans ukæret i 70 år og mere." Altså tegner der sig et billede af ejendomsforholdene i Klim sogn helt tilbage til begyndelsen af 1400-tallet, hvor 10 gårde har været i selveje, 21 har hørt under Ågård og 5 gårde under Ø-Kloster

på Øland (det senere Oxholm) og måske kun en eller to gårde ejet af andre mere fjerntliggende godser.

Dette billede har sikkert holdt sig til midt i 1500-tallet, da Ågårds store godssamling blev delt ved arv og indtil da må hoveriarbejdet på Ågård have været mærkbart for en stor del af sognets beboere. Senere må dette hoveriarbejde for mange gårdes vedkommende være blevet afløst af pengeafgifter, idet gårdene, som havde hørt under Ågård de næste 100 år blev mere og mere opdelt gennem arv og handler, således at de i 1664 var delt mellem 13 ejere. Bortset fra Ågård, som stadig ejede 6 gårde, Aggersborggård, som ejede 3 gårde og Bratskov som ejede en enkelt gård, var de resterende 9 ejere af gårde i Klim bosat udenfor Hanherred. En enkelt gård havde på dette tidspunkt fået status som adelig sædegård, nemlig den gamle Oddegård beboet af Jørgen Navl, som er den eneste beskedne herregård, som har været i sognet og kun for en periode af ca. 50 år.

Gårdene, som tidligere havde hørt under Ø-kloster var i 1600-tallet blevet henlagt under Sejlstrupgårds lén, men blev i 1651 overdraget til købmand Samuel Meyer i København, som pant for penge han havde lånt kronen. Således var der i 1664 i alt 17 gårde i Klim sogn, hvis ejere var bosat udenfor Hanherred.

Da det i sidste halvdel af 1600-tallet blev muligt at sælge jordegods til ikke adelige, var mange af de fjerntboende ejere af gårde i Klim naturligt nok interesserede i at sælge disse. Netop i disse år tog skudehandlen på Norge, som havde fundet sted langt tilbage i tiden, et opsving. Mange af fæstebønderne i Klim deltog ivrigt i dette. De sejlede til Norge i deres små skuder med korn, som de havde opkøbt, solgte det og fik i stedet tømmer og jernvarer med tilbage, som blev solgt til de lokale. Denne sejlads over Jammerbugten var farefuld, men gav god fortjeneste, så derfor kunne mange af bønderne i Klim sogn i disse år købe deres gård til selveje, foruden at de rigeste af dem også opkøbte flere andre gårde, så de nærmest blev at regne som små herremænd.

Inden vi kom ud af 1600-tallet og scenen blev overladt til disse skudehandlere, fik vi et kort og mindre kendt mellemstykke, hvor de tidligere kronbønder og klosterbønder i Klim blev udlagt til kronens skyldnere som udlæg for den gæld kronen havde efter svenskekrigene i sidste halvdel af århundredet. Både kronbønderne og klosterbønderne i Klim blev lagt under de såkaldte landsdommere, der begge var fjerntboende og som begge forsøgte at få så mange midler som muligt ud af disse fjerne bønder, som de dermed med et var kommet til at eje. Det må have sat sit præg på Klimbønderne, da de få år efter selv fik mulighed for at blive ejere af deres ejendom og således blive fri for disse fremmede herrer.

Kronens bønder i Klim og landsdommer Jens Lassen til Dalum

Landsdommer Jens Lassen (o. 1625-1706), blev senere godsejer og ejer af Dalum kloster ved Odense. I 1653 fik han sammen med andre borgere privilegium på besejling af Vestindien.

I tilknytning hertil oprettedes et sukkerraffinaderi i København, som også kongehuset havde del i. Af en ansøgning til den spanske konge fremgår, at også slavehandel stod på programmet. Ved krigsudbruddet 1657 fik han overdraget at forsyne flåden og de skånske fæstninger. Han var landsdommer på Fyn og medlem af Højesteret. Efter krigen blev regnskabet gjort op, og det viste sig, at han havde over 200.000 rigsdaler til gode. Da staten ikke kunne betale, fik han som ovenfor nævnt Dalum Kloster og adskilligt andet krongods rundt omkring i landet til ejendom. Jens Lassen var ikke nogen behagelig mand, hans fæstere frygtede ham mere, end de frygtede kongens embedsmænd. I Klim sogn fik de også at mærke, at de havde fået en ny ejer. Der begyndte at komme krav og rykkere fra hans ridefoged Hans Pedersen Kolding.

I 1667 blev de igen indberettet for tinget på grund af landgilderestancer, men her fremsatte de klager over fogedens urimelige krav om arbejdskørsel. Det fik dog alt sammen en ende, da Jens Lassen i 1680 dømtes til at tilbagebetale 163 028 rdl og hans gods blev få år efter igen inddraget og gik tilbage til kronen, der samlede det i det såkaldte ryttergods. I 1715-16 blev dette dog solgt og flere gårde blev købt af lokale skudehandlere og andre købt af de lokale godser i Hanherred, som Vesløsgård, Bratskov og Ågård.

Kronens gårde i Klim, som kom under Jens Lassen var følgende:

Øster Klitgård lå indtil sidste halvdel af forrige århundrede ved siden af Vester Klitgård og kaldtes dengang undertiden for Store Klitgård. Af landgilden ses, at den tidligere har været en selvejergård, som sikkert efter grevens fejde blev lagt under kronen. I 1562 nævnes gården første gang blandt krongodset under Ålborghus lén. Da ryttergodset i 1716 blev solgt, købte Jacob Jacobsen, forpagter på Albæk, Øster Klitgård, men allerede året efter solgte han gården videre til den lokale skudehandler Niels Andersen Kiib i Klim Nørgård. Hans efterkommere beholdt gården og den kom i selveje i 1774, da Anders Ingvorsen, som var barnebarn af Niels Andersen Kiibs datter Maren, giftede sig med datteren i gården Inger Christensdatter Kold.

Øster Klitgård

Toftegården: I første halvdel af 1600-tallet kaldtes gården også for ”Midt i byen” og var blandt sognets største, men slægten, som boede på gården gennem hele 1600-tallet og første halvdel af 1700-tallet kaldte sig efterhånden Toft efter gården. Laurs Jensen Toft, som overtog hjemmet efter moderen Helle Svendsdatter, der havde drevet gården som enke i næsten 20 år, drev skudehandel på Norge.

Hjalmar Nørmølles gård o. 1955

Hannæs birks tingbog oplyser således i 1675, at hans skude ”formedelst Guds vejrlig var indkommet som vrage ved Blokhus”. Han må dog også have tjent penge på handlen, idet hans søn Jens Laursen Toft i 1716 kunne købe gården til selveje. En anden af Laurs Jensen Tofts sønner, Niels Laursen Toft, drev også skudehandel og Hanherredernes justitsprotokol fra 1723 beretter om, hvorledes hans skude, som blev ført af Bjørn Andersen fra Læsø, forulykkede ved Klimstrand under landingen. Det lille husmandssted, der blev tilbage efter udstykningen i 1770, blev siden kaldt ”Toftens Sted”. I 1800-tallet blev en del af den udstykkede jord igen lagt til stedet, men i 1820 blev den igen udstykket, men hovedparcellen blev bevaret og der blev igen købt lidt jord til. I 1899 købte Anders Nørmølle gården og han blev efterfulgt af sønnen Hjalmar Nørmølle. Ved hans død i 1984 blev gården lagt ind under nabogården og i dag er gården helt nedlagt og bygningerne væk.

Klim Østergård: I middelalderen var gården i selveje, men kom i 1500-tallet under Ålborghus lén, hvor under den forblev fæstegård indtil kronen solgte ryttergodset i 1716. Herefter kom den under Vesløgård indtil den i begyndelsen af 1800-tallet kom i selveje.

Klim kirke med Østergård i baggrunden.

Gården var i 1600-tallet og til midt i 1700-tallet beboet af slægten Speger. Da Anders Jensen Speger døde i 1630, overtog sønnen Thomas Andersen Speger gården. Thomas Andersen Speger boede i gården i o. 60 år og er ofte nævnt i tingbogen. Gården kom under Vesløgård i 1716 og først i 1810 kom den i selveje. Niels G. Jensen var den sidste som drev gården som landbrug, idet han i 1960 solgte jorden fra og blev bogholder i Klim Sparekasse. I dag er gården nedlagt som landbrug.

Pi Jawsens gård

Peder Jacobsens gård hørte i 1500- og 1600-tallet under Ålborghus len, og var i middelalderen var en selvejergård. I 1716 solgte kronen ud af ryttergodset og gården i Klim blev købt af Henrik Bielke til Langholt, men allerede i 1724 var den kommet under Bratskov. Først i 1795 blev den så købt til selveje. Gårdens beboere i 1600-tallet var i familie med folkene i Vestergård og ligesom disse deltog de i skudehandlen på Norge. Gennem de 300 år det er muligt at følge gården, har dens beboere hele tiden holdt den indenfor slægten. Gården sidste ejer Peder C. Christensen (Jacobsen) eller "Pi Jawsen", som han kaldtes, drev samtidig et lille kalkværk ved siden af gården. Gården blev nedlagt og brudt ned i 1911.

Vestergård har været en selvejergård, men kom som de andre selvejergårde i Klim under kronen efter grevens fejde. Da kronen solgte ryttergodset i 1716, blev Vestergård købt af Frantz Rantzau til Bratskov, men allerede 5 år efter solgte han gården til den lokale skudehandlermatador Niels Andersen Kiib i Klim Nørgård. Han døde o. 1730 og året efter giftede hans datter Karen Nielsdatter Kiib med fæsteren i gården Niels Christensen.

Vestergård set fra syd o.1910-15.

Klim Fattiggård: Indtil gården i sidste halvdel af forrige århundrede blev fattiggård og senere efter udstykning omdannedes til alderdomshjem, var den blandt de største i sognet. Den er nævnt første gang i Ålborghus léns jordebog fra 1604.

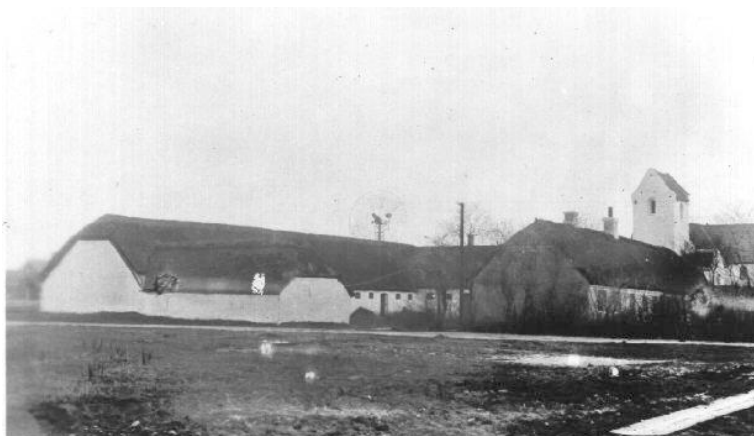

Fattiggården i Klim o. 1890.

Af landgilden ses det da, at den har været en selvejergård i middelalderen. Fæsteren i gården i 1604 var Laurs Christensen Smed. Han blev afløst af sønnen Niels Laursen i 1634. Niels Laursen blev i øvrigt en af egnens ansete bønder. En af sønnerne Laurs Nielsen Klim slog sig ned som købmand i Kragerø i Norge og da hans søn Jens Laursen i 1763 døde her barnløs, oprettede han et legat til "byens gavn og bedste". Det blev en tredje søn Christen Nielsen, som overtog gården i Klim omkring 1680 efter faderen. Gården var på dette tidspunkt blevet fæstegård under Bratskov og herunder forblev den indtil den i 1811 blev frikøbt. I sidste halvdel af 1800-tallet blev den købt af kommunen og indrettet til fattiggård og senere alderdomshjem. Idag rummer den Klim Ældrecenter.

Palles gård: Beboeren i gården siden 1610 Ingvor Christensen blev efterfulgt af sin søn Jens Ingvorsen. Fra o. 1630 til o. 1700 synes der at have været to fæstere på gården, der således i denne periode må have været delt i to. Gården hørte under kronens ryttergods fra o. 1680, men blev i 1715 solgt til Ågård. Fæsteren dengang var Anders Jensen, men han måtte i 1734 forlade gården på grund af armod og manglende vedligeholdelse af bygningerne.

Den sidste fæster på gården var Niels Jørgensen, for i begyndelsen af 1800-tallet blev den købt af Simon Larsen og Peder Ravn, som udstykkede gården. Hovedparcellen, med knap det halve jordareal, blev i 1806 købt af Peder Graversen.

Palles gård set fra vest o. 1910.

Gårdens udhuse blev midt i dette århundrede brudt ned og i 1979 blev også stuehuset nedrevet og i dag er gården helt væk. De sidste år husede stuehuset tillige Klim Sparekasse, idet gårdens ejer Palle Ø. Pallesen tillige var leder heraf.

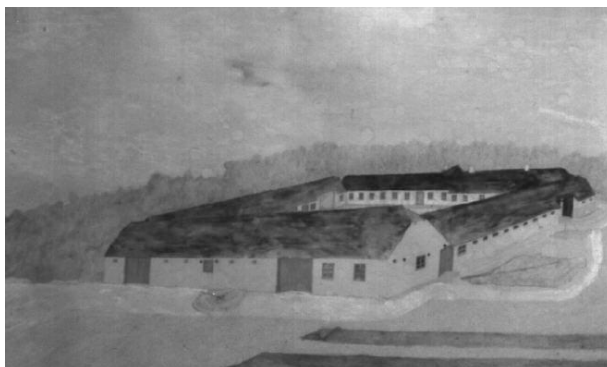
Terpgården: Gården kan spores tilbage til 1664, hvor den var ejet af Kronen. I 1717 blev gården overtaget af Ålegård, som ejede den indtil den overgik til selveje omkring 1820.

Terpgården set fra sydvest o. 1915-20.

Den var oprindeligt kun et lille husmandssted, men i løbet af 1800-tallet blev der købt en del jord til og i forrige århundrede blev gårdens areal blevet yderligere udvidet ved tilkøb af jord blandt andet fra Klim Nørgård. Gården har i o. 250 år været holdt indenfor slægten. Niels V. Nørmølle overtog gården i 1939 og i 1992 blev den helt overtaget af deres søn Christian V. Nørmølle.

Grishauge: Gårdens navn er nævnt første gang i i Ålborghus lens jordebøger i 1604, men den kan findes i jordebogen fra 1562 og i en præsteindberetning fra 1568. I 1691 blev der holdt syn på ryttergodset og Grishauge siges at være ”vel ved magt”. Der var et stuehus på 15 fag og lade og stald var på 24 og 9 fag. I 1709 overdrog Jens Pedesen gården til sin svigersøn Svenning Steffensen. Egentlig skulle sønnen Peder Jensen, der var dragon, have haft gården, men efter faderens anmodning blev det i stedet svigersønnen. I 1750 var det skudehandleren Lars Jensen Sand som boede i gården som selvejer. Han ejede skuden Sct. Peter som han sejlede med på Norge. I dag er gården nedlagt som landbrug.

Grishauge set fra sydvest o. 1890.

Klosterbønder under Sejlstrupgårds len og landsdommer Andreas von Engberg

I begyndelsen af 1500-tallet har flere gårde i Klim hørt under Ø-kloster på Øland (det nuværende Oksholm), men da klostrenes jordegods ved reformationen blev konfiskeret af kronen, blev gårdene henlagt under Sejlstrupgårds len. Midt i 1600-tallet blev Sejlstrupgård udlagt som pant til hofapoteker Samuel Meyer i København, som sikkerhed for de penge han havde lånt kronen. Siden var den ejet af hans svigersøn Andreas von Engberg til Ravnstrup på Sjælland.

Andreas von Engberg

Han var en søn af præsten i Stubbekøbing, provst Jesper Jespersen Engberg og Birgitte Nielsdatter. 1648 dimitteredes han til universitetet fra Herlufsholm, men efterretning om hans studier og beskæftigelser derefter mangler, indtil han en snes år senere træffes som sekretær hos prins Christian (Christian V). I 1672 blev han landsdommer på Langeland, 1673 på Sjælland og 1679 adlet med navnet von Engberg, kancelliråd og 1684 justitsråd og var 1685-88 tillige postdirektør. Han døde i 1690.

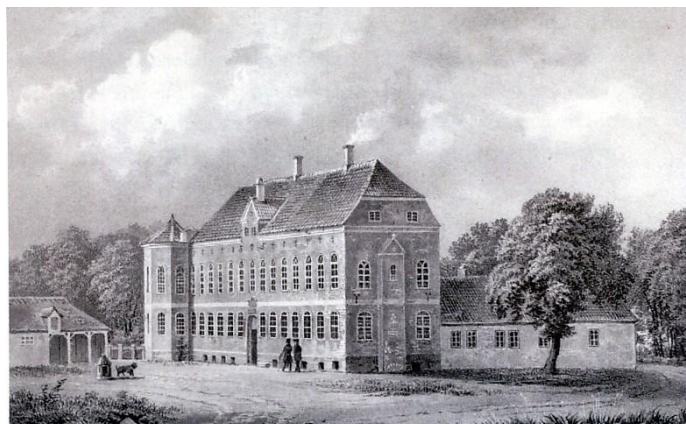

Ø-kloster (det nuværende Oksholm)

Sejlstrupgård, hvor under flere gårde i Klim hørte i 1600-tallet.

Ved kongelige gunstbevisninger, såsom eftergivelse af skatter, foræringer af kirker og ved udlæg af krongods for resterende løn samlede han en betydelig formue. I 1673 købte han Ravnstrup på Sjælland, hvis adspredte gods han atter samlede. 15. december 1669 ægtede han Ottilia Meyer (død 1686), datter af hofapoteker Samuel Meyer i København.

Ravnstrup ved Næstved, som 1673 blev købt af Andreas von Engberg.

I 1683 begyndte han dog at sælge ud af det fjerntliggende gods, der sikkert ikke kan have givet stabile indtægter. 5 gårde og 7 huse i Klim solgtes til de lokale Klim-bønder Peder Nielsen Reff og Anders Nielsen Kiib, som netop havde tjent gode penge på skudehandel på Norge.

Andreas von Engbergs våbenskold fra 1673 i Sankt Bendts kirke i Ringsted.

Gårdene i Klim sogn, som kom under Andreas von Engberg var følgende:

Imer: Gården var i begyndelsen af 1500-tallet ejet af Lensmanden i Hanherred Predbjørn Podebusk, men i 1520-30 kom den ved mageskifte til Ø-kloster på Øland (det senere Oxholm).

Efter reformationen i 1536 kom Ø-kloster under kronen og blev senere lagt under Sejlstrupgårds lén. Herunder forblev gården indtil slutningen af 1600-tallet, da den blev købt af den lokale skudehandler Christen Andersen Kiib. Imer var med sin beliggenhed ud til klitten stærkt plaget af sandflugt og i 1700-tallet var gården ubeboet og uden bygninger. Jorden var i slutningen af 1700-tallet brugt af fæsteren i Thomasminde, der ligesom Imer da var ejet af Christen Andersen Kiibs svigersøn Peder Ingvorsen og senere af hans arvinger i V. Thorup. Først i begyndelsen af 1800-tallet blev gården genopbygget, da Mogens Andersen fra Haverslev købte den og bosatte sig i Imer. Hans slægt ejede den de næste 140 år og fra ham stammer den i Hanherred ret talrige Imerslægt. Gården er i dag nedlagt som landbrug.

Imer set fra syd. Fra o. 1891-92.

Søren Andersens gård (Fingers Plads): Denne lille gård blev bygget midt i forrige århundrede, men jorden stammede fra en gård, som havde været øde i over 100 år. Stedet hvor denne havde lagt blev siden kaldt for Fingers Plads. Jorden blev i 1825 købt af Christen Larsen Djernæs, som siden dannede Klimgården. En del af jorden blev tillagt Klimgården, og i 1852 solgtes parcellerne ved Sandvejen fra og tømrer Christen Andersen byggede sin gård her. I 1880 havde han den 27-årige Søren Christian Andersen i huset som tømrersvend. Han blev gift med Christen Andersens datter Katrine og de overtog i 1892 husmandsstedet og Søren Andersen fortsatte svigerfaderens tømrerforretning. Laden til Søren Andersens gård står endnu næsten som i hans tid, men stald og stuehus lå dengang på nordsiden. Kristen Andersen byggede ny stald på sydsiden af laden og lod den gamle stald og stuehus nedrive. Som stuehus brugt de hans morbrors hus på den anden side af Sandvejen (nr. 21). Siden blev der så bygget stuehus sydpå i forlængelse af stalden. Omkring 1950 blev gården købt af Gunnar Rasmussen og omdannet til gartneri. Dette er i dag dog nedlagt.

Gården set fra vest 1916-17

Hans Hansens gård ("Alsbo"): Den største part af gården hørte under V. Thorup kirke, hvor til den betalte en landgilde på 4 tdr. byg om året. Slægten som boede i gården i 1600-tallet og i begyndelsen af 1700-tallet deltog i skudehandlen på Norge og var derfor ret velstillede – især Niels Albertsen, som foruden en del af sin egen gård, ejede en hel del jordegods i Hanherred. I sidste halvdel af 1700-tallet var gården ubeboet i flere år og betegnedes som værende øde.

Ejeren i begyndelsen af 1800-tallet Peder Christensen Toft (eller Skrædder) kom i økonomisk uføre og måtte pantsætte gården.

Niels Peter Rødbros gård i Klim set fra vest o. 1914.

I 1827 blev gården så købt af Niels Christian Jensen Rødbro, som stammede fra Lild sogn, for 300 rbdrl. sølv og hans slægt boede i gården de næste 100 år. I 1940 købte Hans Hansen gården. Han stammede fra Als og kaldte derfor gården for "Alsbo". Han døde i 1978 efter at have drevet gården i 38 år og herefter blev jorden solgt fra og den blev nedlagt som landbrug.

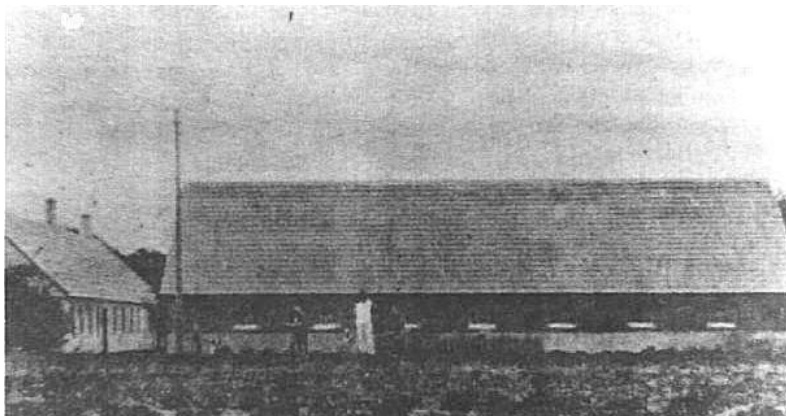

Otto Jensens gård set fra syd o. 1910

Jens N. Jensens gård: Gården lå oprindeligt i Klim by omtrent hvor nu Damgårdsvej nr. 12 ligger, men o. 1820 blev den så flyttet op på Kobakken. Flere af gårdens beboere i 1600-tallet var yderst stridbare og omtales ofte i de gamle tingbøger for Hannæs birk.

Det gælder især Thomas Isaksen, som lagde sig ud med næsten alle sognets øvrige beboere. Det var først og fremmest Peder Roed i Søndergård, som var den lokale foged for Ålborghus, han havde svært ved at enes med, men også præsten havde han flere kontroverser med. Han var svoger til Thomas Andersen Speger i matr. nr. 19, og de to holdt altid sammen i stridighederne, indtil sidstnævntes hustru i 1640 érne døde og svogerskabet dermed ophørte. I slutningen af 1600-tallet blev gården købt af lokale skudehandlere og midt i 1700-tallet kom den så i selveje.

Kiibsgård: Gården ligger i Klim by, hvor den altid har ligget. I 1600-tallet var den beboet af kapellanen til præstekaldet. I begyndelsen af 1700-tallet blev gården købt af den lokale skudehandler Anders Nielsen Kiib. I 1726 solgte han gården til sin søn Jens Andersen Kiib. Forinden havde han solgt en del jord fra til sin stedsøn Christen Andersen Kiib, som lagde det til sin gård (matr. nr. 12). I sidste halvdel af 1700-tallet ejedes gården af Ole Nielsen Søndergård, der som navnet antyder, stammede fra Klim Søndergård. I 1813 kom der igen en Kiib i gården, da Svend Nielsen Kiib købte den. Hans sønnesøn Svend Nielsen Kiib, som ejede gården i begyndelsen af dette århundrede, drev samtidig et kalkværk

Kiibsgård set fra vest o. 1910-15.

Kilder:

Fra Wikipedia, den frie encyklopædi (http://da.wikipedia.org/wiki/Andreas_von_Engberg)

[www.denstoredanske.dk/Dansk Biografisk Leksikon/Samfund, jura og politik/Jura/Landsdommer/Jens Lassen](http://www.denstoredanske.dk/Dansk_Biografisk_Leksikon/Samfund,_jura_og_politik/Jura/Landsdommer/Jens_Lassen)

Mageskiftet o. 1525 fra Predbjørn Podebusk til Ø-Kloster: ”De ældste danske archivregistraturer” bind 3, s. 113.

Richardt og Secker: Prospekter af danske herregaarde (ny udg. 1976)

Peter Grishauge: Gårde i Klim sogn (1999)

Hannæs birks tingbog 16-9-1665 side 51b-53a og 6-7-1667 side 79b-82b (om krav fra Jens Lassen og Klim-bøndernes klage over samme)

Hannæs birks tingbog 13-1-1683 side 73b-74b (om Andreas von Engbergs salg af gårde i Klim til Peder Nielsen Reff og Anders Nielsen Kiib)